

Проф. др МОМИР СТОЈКОВИЋ

ГЛОБАЛНИ ОДНОСИ СНАГА КАО ЧИНИЛАЦ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВЕ И "РАСПАДА И РАЗБИЈАЊА" СФРЈ

1. Присјуи

У науци о међународним односима, која је посебно развијена на Западу, феномену силе се придаје посебан значај зато што њена примена карактерише целокупни развој међународних односа кроз историју. "Борба за силу је вечита у времену и простору", истиче Моргентау као утемељивач "реалистичке школе" у науци о међународним односима.¹ Ова школа мишљења, насупротив идеалистичким схватањима о моралном и рационалном политичком поретку заснованом на апстрактним принципима, сматра да суштину међународних односа чини међународна политика "која је увек била од свих призната за оно што јесте, за политику силе, изузев у нашој епохи од неких правника занетих својим концепцијама или неколико идеалиста који мешају своје снове са стварношћу", како истиче Арон.²

Унутрашња и спољна, као и међународна политика манифестује борбу за моћ. Сила и моћ су у основи међународних односа. Примена силе је једно од главних средстава за реализовање спољнополитичких циљева. Сила се схвата "као способност да се нечија воља наметне другима и истовремено поседовање санкција које могу бити употребљене у случају неизвршења."³

¹ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York, 1969, p. 21, 38.

² R. Aron, *Paix et guerre entre les Nations*, Paris, 1962, p. 691.

³ S. Schwarzenberg, *Power Politics*, London, 1951, p. 14.

У односу на класичне ратове савремена природа силе је далеко разноврснија, а њена употреба није умањена ни после успостављања тзв. међународне заједнице која егзистира у институционално–правном, али не и фактичком и социолошком смислу. Још је Енгелс у "Анти–Дирингу" показао да се сила заснива и на економској моћи, наглашавајући да "није ништа зависније од економских предуслова него што су управо војска и флота", пошто "наоружање, организација, тактика и стратегија зависе пре свега од постојећег стања производње и од комуникација."⁴

Како је сила сама по себи борба за власт, а интерес стварни циљ сваке политике, национални интереси су основни фактор међународних односа. Идеја интереса је бит политике, на коју не утиче ни време, ни простор (место). Зато многи аутори уз овај став наводе речи Тукидида о томе да је "идентитет интереса најсигурнија веза једнако између држава као и појединаца". Под националним интересом најчешће се подразумева очување датих вредности друштва (државе) међу којима се посебно истичу територијални интегритет, политички систем, вредност политичке културе и друге вредности. Национални интерес се на међународном плану испољава као државни, јер из противречности општих и посебних интереса настаје "један нов субјективни интерес" као представник општег интереса који се овде везују за државу као основног актера међународних односа.

Поред фактора силе у анализи каузалности међународних односа имају се у виду и други фактори географске и демографске, економске и социолошке, историје и политичке, војне и друге природе. Но, на карактер међународних односа у стратегијско–политичком погледу пресудну улогу имају односи снага и моћи великих сила, јер се међу њима води дипломатска, политичка, економска и технолошка борба за превласт и утицај у односима снага и развоју савременог света. За сваку силу појединачно, после њеног националног интереса, најбитнија је сила других, односно могућност супротстављања туђој сили. У зависности од блискости вредности, које се сматрају националним интересом, државе закључују савезе који, ако их има више, воде њиховим сукобима.

Међународни односи се одвијају кроз циклично кретање: стање мира, мешовито стање и стање рата. То кретање се разликује једино по облику у коме делује фактор силе: кроз утицај (*influence*) који не садржи елементе непосредног притиска; кроз мешовито стање у коме се сила испољава као моћ (*power, puissance*) која не значи примену силе, али је основ моћи; кроз рат у коме примена силе (*force*) значи при-

⁴ Енгелс, *Анти–Диринг*, Београд, 1953, стр. 198.

мену физичке принуде.⁵ У свим претходним облицима у којима делује фактор силе, присутан је "концепт интереса дефинисан као моћ" који има трајну вредност у условима националних и других разлика у савременом свету.⁶

Пошто су државе заинтересоване за остваривање својих националних интереса кроз међународне односе, али су им могућност тог остваривања неједнаке, нужно долази до хијерархије силе, понекад и до равнотеже снага као најповољнијег стања међународних односа, јер се њом на релативно дуже време обезбеђује стање мира глобалним односима снага без обзира на то што долази до тзв. ограничених и локалних сукоба. Равнотежа снага се, при том, показује "као тежња једне државе да достигне онолико моћи колико је потребно да би избегла пораз у случају оружаног сукоба."⁷ Пораз сила фашизма у Другом светском рату успоставио је равнотежу снага између две победничке силе антихитлеровске коалиције и довео до хладног рата и блоковске политике као типичног израза политике силе засноване на нуклеарној моћи из које је настао систем биполаризма у међународним односима.

Сила се, за оног који победи кроз њену примену, показује као способност постизања циљева, а "политика као умешност прилагођавања средстава да би се постигли циљеви" против побеђене државе или групе њих. Фактор моћи заснован на сили појављује се у свим односима који су кроз историју настајали између независних и суверених држава. Разлике и специфичности којима се одликују поједина друштва – историјско наслеђе, структура друштва, националне и друштвене особености – у основи су ирелевантне за понашање држава, јер борба за моћ представља толико снажну преокупацију и битан интерес да потискује у други план све остале факторе".⁸ У основи расподеле моћи лежи однос између интереса и силе на основу кога се државе и деле на мале, средње и велике силе. Сила је подређена једино степену међузависности јер се примењује онда "када степен међузависности не дозвољава једној страни да кроз поштовање интереса друге стране прибави за себе користи неопходне за њен сопствени опстанак или развој"⁹. Зато је насиље само средство, а циљ је стицање економске, политичке или војне користи.

⁵ Види: Q. Wright, *The Study of International Relations*, New York, 1955, Hartmann, *The Relations of Nations*, New York, 1962.

⁶ Види: Љ. Аћимовић, *Наука о међународним односима – теорија и исцртачки њиваци*, Београд, 1987, стр. 57–64.

⁷ Р. Стојановић, *Политика силе и неразвијене земље у савременим међународним односима*, Београд, 1967, стр. 16.

⁸ Аћимовић, *op. cit.*, стр. 60.

⁹ Р. Стојановић, *op. cit.*, стр. 14–15.

Стална употреба термина "велике силе" захтева, у односу на значење у прошлости, извесне допуне и појашњења. У историји међународних односа и историјској науци велике силе имају најзначајније место, јер промене у њима или њиховим односима снага пресудно утичу на развој друштва и односа. Британски историчар Тејлор одредио је појам велике силе као "организације за моћ, то јест, у последњем исходу, за рат", додајући да је "основно мерило за њих... способност за вођење рата".¹⁰ Та способност се у прошлости исказивала кроз економске и војне потенцијале, односно кроз сукобе у којима је одлучивала њихова снага: сила пешадије, или коњице, или обе заједно, снага морнарице, затим артиљерије и авијације, при чему је исход борбе зависио и од величине територије која се напада или брани, ратних резерви (људства и хране) зараћених страна и могућности да се у вођењу оружане борбе издржи дуже времена. У новијој историји ратова моћ великих поморских сила огледала се у могућности организовања стратегијских операција којима се чува превласт на мору, односно поморским комуникацијама и стратегијским тачкама. У савременим условима материјални елементи моћи заснивају се на научним истраживањима и њиховој индустријској примени, примени нових технологија у производњи укључујући и средства силе.

Савремене велике силе поседују различиту укупну снагу и моћ, а тиме и неједнак међународни утицај у зависности од средстава силе (снаге) којима располажу. У основи савремене моћи лежи њихова технолошка моћ, поседовање нуклеарног оружја, слободног капитала за инвестирање и њихов удео у међународној размени. Поред САД, као једине преостале суперсиле која располаже свим старим и новим изворима моћи – снаге и силе, технолошку моћ имају Јапан, Немачка и друге силе Европске уније; финансијску моћ Немачка и Јапан; нуклеарну моћ Русија, Кина, Француска и Британија. Јапан је сила са највише слободног капитала за инвестирање. Немачка је на првом месту у светској размени. Економски, технолошки и војни потенцијали САД, са великом територијом одвојеном океанима од других светских центара моћи, морнарицом и ваздухопловством присутним на свим стратешким просторима и војним базама на многим стратешки значајним тачкама у свету, као и натовским и сопственим јединицама за "брзе интервенције", чине је неоспорно доминантном светском силом са политиком "рах америгана" којом обезбеђују своје интересе у постојећем светском поретку који су саме прокламовале. Оне, по сопственим казивањима, располажу новим изворима моћи, у које поред технологије убрајају способност за успостављање ефикасних комуникација, коришћење мултилатералних институција, као и "способност да ство-

¹⁰ А.Ј.П.Тејлор, *Борба за превласћу у Европи 1848–1918*, Сарајево, 1968, стр. 29.

ре ситуацију у којој се у другим земљама развија приоритет или се дефинишу интереси доследно сопственим", што значи активност на међународном плану којом се друге земље убеђују да америчке унутрашње и спољне вредности прихватају као сопствене.¹¹ Ова моћ треба да произлази из њихове културне и идеолошке привлачности, као и из правила и институција међународног поретка. Оне своју укупну моћ користе за остваривање утицаја на друге земље и међународне организације. То значи и могућност коришћења међузависности развоја и структуре међународног поретка, као и утицаја на светско јавно мњење због највеће "производње информација" и моћи њених (светских) медија. Оне са неколико других сила "дефинишу начела новог поретка у складу са сопственим интересима", а са ослоном на та начела, у име "заштите људских права" и реализације "демократије" мешају се у унутрашње ствари других земаља, обезбеђујући тако своју доминацију.¹²

2. Односи снага који су погодновали егзистенцији југословенске државе

Ослободилачка борба балканских народа почела је крајем 18. и почетком 19. века у условима слабљења отоманског феудализма и већ претходно започете борбе међу европским силама за територијално наслеђе "болесника на Босфору". Сплетови тих борби, означавани као "источно питање" или као сукоб хришћанства и ислама, обилovali су бројним противречностима унутрашњих и спољних актера балканских односа. Борбом грчког и српског народа у Црној Гори и Србији почео је процес стицања независности грчког народа (1827), процес стицања фактичке независности Црне Горе (1796) и процес добијања вазалног (аутономног) статуса Србије (1829). Иако су средином прошлог века Србија и Црна Гора већ одржавале дипломатске односе са појединим великим силама, оне су колективно међународно признате за независне државе тек после "велике источне кризе", на Берлинском конгресу. Оне су биле и носиоци идеје заједничке југословенске државе, која се касније почела развијати и у хрватском народу. Гарашанин и Штромајер саглашавали су се да ослобођење народа од Турске ствара услове за "саједињење свих југословенских племена у једној савезној држави."

¹¹ Joseph S. Ney, Jr., *Трансформација свейтске моћи*, "Преглед" (Амбасада САД у Београду), 1991, бр. 253, стр. 2–7.

¹² Ma Xusheng, *Размишљање на тему успостављања новој свейтској порејка*, Међународна политика, 1991, бр. 998–1000, стр. 5.

Одлуке Берлинског конгреса биле су резултат противречности и компромиса између начела "народности" и "права" на окупацију дела турских територија које остају унутар уговором означених граница, као услова "европске равнотеже". На основу "права" на окупацију Аустро–Угарска је добила Босну и Херцеговину и "право стационирања трупа" у Новопазарском санџаку, како би онемогућила територијално повезивање Србије и Црне Горе. Развој балканских односа крајем прошлог и почетком овог века испољавао се кроз заоштравање противречних интереса Турске и балканских држава, али затим и сучељавања њихових претензија према територијама Македоније и Албаније. Први балкански рат је значио одстрањивање Турске са највећег дела балканског простора, али и сукоб претензија победничких сила за поделу Македоније извршену после Другог балканског рата 1913, на основу начела фактичке окупације.

Значајне промене почетком овог века у југословенским земљама, посебно Србији и Хрватској, довеле су до даљег развоја идеје о потреби заједничке државе и стварања објективних услова у том правцу. Допринос томе дала је политика силе усмерена на промене односа снага кроз светски рат, политика за прераспodelу колонија и афирмација начела "народности" које је омогућило распад Аустро–Угарске, утицај Октобарске револуције и америчка политика председника Вилсона. Програм ратних циљева Србије, који је формулисао Никола Пашић 21. септембра, и Нишка декларација од 1. децембра 1914, као и формирање Југословенског одбора маја наредне године, омогућили су активности Србије и Југословенског одбора који у односима нису имали озбиљнијих размимоилажења, иако су владали неповерење и неспоразуми око карактера заједничке државе.

Преломна збивања у Првом светском рату испољила су се кроз пораз царизма у Русији који је за Србију значио губљење најзначајније спољне подршке, улазак у рат против Централних сила САД, прекид од стране председника Вилсона тајних предговора с Аустро–Угарском о изласку из рата, као и њен распад и пораз Немачке. Изражене претензије Италије на југословенске територије изазвале су у Словенији и Хрватској страх и потребу да се искористи припадност Србије победничкој коалицији и њен допринос на почетку и крају рата (Колубарска битка и пробој Солунског фронта) поразу Двојне монархије. Србија и Југословенски одбор имали су у току рата односе сарадње са силама Антанте, а Крфском декларацијом споразумели су се о потреби формирања југословенске државе.

Одбијање сепаратних преговора с Аустро–Угарском и подршка Пољацима, Чехословацима и Југословенима од стране председника Вилсона имали су велики значај за настанак југословенске државе, јер је "распарчавање... аустроугарског царства на његове саставне делове и остављање слободе овим народима да образују онакве посебне

или федералне државе како се сами буду определили",¹³ утицало на опредељење Британије и Француске, које под америчким притиском почињу отворено да говоре о новим државама.

Први светски рат је значио радикалну и стратешку промену односа снага на европском и међународном плану, јер су нестале четири царевине – хабсбуршка, немачка, отоманска и руска: прва се распала на више држава; друга је територијално умањена, а њена војна и економска снага уништена уз наметање бројних обавеза и разоружања; трећа је, такође, подељена и сведена на Малу Азију; четврта је уништена Октобарском револуцијом. Побеђеним силама одузете су колоније. Неке од њих су трансформисане у мандатне територије Друштва народа и поверене Британији и Француској на управљање, као силама победницама које су задржале своје колонијалне просторе и доминантан утицај на европске односе. Из принципа "народности" настале су нове државе – прибалтичке републике, Пољска, Чехословачка, Аустрија, Мађарска и Држава СХС као резултат тежњи и борби српског народа и "привремених интереса" хрватског и словеначког народа за заједничком државом са Србијом и Црном Гором ради лакшег супротстављања италијанским претензијама на њихове територије.

Држава Срба, Хрвата и Словенаца могла је настати због пораза Централних сила и распада Аустро–Угарске. Она је имала проблем међународног признања због противљења Италије, али пошто немачка делегација приликом потписивања Версајског уговора није ставила примедбу на пуномоћје југословенске делегације, та чињеница је узета као сигнал за њено међународно признање (неке државе су је већ претходно биле признале). Процес њеног настанка одиграо се пре почетка рада мировне конференције. Победничке силе, изузимајући Италију, нису правиле проблем том процесу. Зато је мировна конференција фактички одлучивала само о њеним државним границама са побеђеним суседним земљама, а победничке силе имале су утицај и на утврђивање југословенско–румунске државне границе у Банату која је утврђена, уз поштовање географских и стратегијских критеријума, на принципу етничког баланса.¹⁴ САД су имале одлучујућу улогу у процесу формирања нових европских држава, док је Италија због сукоба са њима напустила мировну конференцију како би касније, уз британска и француска обећања и подршку дату тајним Лондонским угово-

¹³ Из Меморандума министра спољних послова САД Лансинга који је одобрио председник Вилсон.

¹⁴ Види: Д. Живојиновић, *Америка, Италија и постанак Југославије 1917–1919*, Београд, 1970, стр. 24–243; Б. Кризман, *Распад Аустро–Угарске и стварање Југославије*, Загреб, 1977, стр. 28–120; А. Митровић, *Југославија на конференцији мира 1919–1920*, Београд, 1969, стр. 90–98, 130–156.

ром (1915), изборила Рапалским уговором границу са Југославијом коју САД нису хтеле да прихвате на мировној конференцији.

САД су се укључиле у Први светски рат када су схватиле да би победа Немачке угрозила њихове империјалне интересе на светским морима, јер је хтела да преузме британско колонијално царство. Зато су се геополитичке промене међу силама после Првог светског рата одвијале у знаку развоја поморске стратегије сила победница изражене Вашингтонском конференцијом (1922), уз настављање сукоба са континенталним силама.

Касније "нова немачка политика" Хитлера показала је враћање моћи Немачке, која је као и у претходном рату хтела да стекне позицију доминантне европске силе, односно да промени односе снага и на истоку и западу. У таквој ситуацији тзв. совјетски тег био је значајан чинилац у односима снага европских сила, па је СССР то користио и преговарао с обе стране истовремено, одлучујући се прво за пакт о ненападању са Немачком, како би одложио могућност брзог сукоба са њом, а после немачког напада придружио се антихитлеровској коалицији. Све државе које су изгубиле Први светски рат, заједно са Италијом, која је са Немачком закључила "челични пакт", поново су се нашле на страни Немачке. У њихову орбиту ушле су и Румунија и Југославија. Немачки напад на Југославију и њена подела међу фашистичким силама показивала је интересе снага које су од почетка биле против њеног постојања. У елементима поделе, односно настанку и егзистенцији квислиншких творевина на њеним територијама у току рата, развили су се додатни чиниоци њеног "распада и разбијања" почетком деведесетих година.

Неуспех "нове немачке политике" да на основу индустријског развоја, наоружања и изградње морнарице промени односе снага изазивањем Другог светског рата и тиме угрози не само интересе победница у Првом светском рату (маритимних сила) већ и највећу континенталну силу, СССР, показао је заборавност савета оснивача немачког царства Бизмарка да Немачка никада не сме да води борбу на два фронта истовремено, према западу и истоку. Антихитлеровска коалиција је однела победу над снагама фашизма. Начелима Атлантске повеље и Вашингтонске декларације гарантован је територијални интегритет савезничких држава који је касније постао и начело Повеље УН. Старе и нове политичке снаге у Југославији – избегличка влада и НКОЈ – бориле су се у току рата за очување интегритета земље. Подела њених територија у току рата није произвела дејство, јер је била супротна хашким правилима међународног ратног права, пошто је окупација фактичко, а не правно стање. Но, треба истаћи да до обнове Југославије не би дошло да су силе фашизма добиле рат.

Титова Југославија је као савезничка земља успела, захваљујући промени британског става према четничком покрету и подршци СССР,

да очува међународноправни субјективитет и континуитет са државом претходницом кроз споразуме Тито – Шубашић. Но, она је као и друге балканске и европске државе била предмет политике интересних сфера према центалменском споразуму Черчила и Стаљина из октобра 1944. Стаљин и Тито су успели да надмудре Черчила кроз унутрашње друштвено–политичке промене и увођење једнопартијског система. Југославија је била прва земља међу државама тзв. народне демократије која је пре краја рата закључила са СССР уговор о војно–политичком савезу (11. априла 1945), којим је фактички постала совјетска интересна сфера све до сукоба из 1948. године. Стаљин је према Британији (Черчилу) испоштовао једино договор о Грчкој. Она је остала интересна сфера Лондона коју је ускоро препустио утицају САД на основу њиховог фактичког присуства у Средоземљу и Труманове доктрине (војно–политичке помоћи Грчкој и Турској) која је значила почетак хладног рата у балканским односима.

Пораз фашистичких сила у Другом светском рату значио је нову промену односа снага међу силама. САД и СССР су по основу своје војне моћи и одлучујућег доприноса победи, као и поседовању нуклеарног оружја постале суперсиле, а Британија и Француска, исцрпљене у рату и изложене проблемима с антиколонијалним револуцијама, постале су другоразредне силе које су дошле под амерички нуклеарни кишобран и добиле значајну економску помоћ.

Немачка је подељена, постдамским споразумом, на четири окупационе зоне и са њом није закључен мировни уговор, већ је почео процес стварања две немачке државе чија је граница постала, истовремено, и граница интересних сфера Истока и Запада. На основу познатог Кенановог извештаја председнику Труману о намерама политике СССР и Черчиловог говора у Фултону почела је борба на политичком и економском плану за очување "слободног света" против оног "иза гвоздене завесе". СССР је парирао стварањем Информбироа и билатералним уговорима о пријатељству и савезништву са државама у својој интересној сфери, чиме је фактички настао каснији Варшавски уговор. Следило је формирање НАТО–а, САД су успеле да политички и економски стабилизују стање у земљама западне Европе издвајањем око 16 милијарди Маршалове помоћи, од чега је само СР Немачка добила близу 11 милјарди. То објашњава брзи економски и индустријски опоравак коме је посредно допринео и СССР одвлачећи, на имератне штете, застарела немачка индустријска постројења.

Настанак хладног рата и блоковске политике био је типичан израз политике силе у међународним односима. Нов елеменат у томе је чињеница да је подела на Исток и Запад заснована на противречностима класних интереса владајућих политичких снага и друштвено–политичких система. Заједнички елеменат била је тежња две суперсиле да обезбеде свој хегемонизам у тзв. првом, односно другом свету, да

трећи свет, који је настао из антиколонијалних револуција, остане сфера за међусобно такмичење у остваривању утицаја. Политика силе била је у функцији циљева који се желе постићи њеном применом, што је значило "супротстављеност развоју процеса и реализацији интереса који су били у супротности са интересима владајућих политичких снага и позицијама" два блока у међународним односима.¹⁵ Трка у наоружању и супрематија нуклеарне силе довела је до успостављања равнотеже снага. Али како се та трка у наоружавању није могла издржати, дошло је до процеса ограничавања стратешког нуклеарног оружја.

Уместо напора Уједињених нација за остваривање циљева очувања мира и друштвеног развоја предвиђеног Повешом УН, хладни рат је значио конфронтацију уместо сарадње, политику обуздавања уместо развоја мирољубиве коегзистенције; "политику претњи и притисака, уместо преговора"; решавање спорова уз помоћ силе уместо мирним средствима; "усредсређивање на регионалне системе колективне самоодбране уместо стварања универзалног система колективне безбедности", као и две немачке државе уместо једне јединствене, неутралне Немачке. "Таква, дубоко подељена и у противничке блокове организована Европа објективно је постала предмет, жртва и поприште конфронтације између две суперсиле, али и њен активни учесник."¹⁶

У току хладног рата суперсиле су развиле стратешке доктрине и системе у циљу одвраћања или сузбијања противника. Тако је дошло до развоја америчке стратегије обуздавања (*policy of containment*) СССР и стратегије масовне одбране (*masivne retaliation*), односно првог удара (*first strike capability*) која је касније еволуирала у стратегију еластичног одговора (*flexible response*) односно способности задржавања другог удара (*second strike capability*). Као реакција на ове поступке СССР је настојао да консолидује снаге свога блока и да га "херметички затвори", да би касније, супротстављајући се ширењу сфера утицаја противника, почео изградњу своје поморске флоте (моћи) присутне на свим морима и океанима, а од 1967. и у Средоземљу. Посебан знајај у односима снага имала је совјетска производња интерконтиненталних нуклеарних пројектила који досежу територију САД.

Борба против комунизма, на једној и борба за његово ширење, на другој страни, довела је до идеологизације међународних односа, што је повећало међусобну конфронтацију. Идеологија је била додатно средство, а не чинилац сукоба, што потврђује сарадња СССР и запад-

¹⁵ В. Гавранов – М. Стојковић, *Међународни односи и спољна политика Југославије*, Београд, 1972, стр. 56–58.

¹⁶ Љ. Аћимовић, *Проблеми безбедности и сарадње у Европи*, Београд, 1978, стр. 24–25.

них сила у току Другог светског рата и постојање сукоба међу земљама истог друштвеног система. Почетни сукоби суперсила имали су наводно дефанзивни карактер, али су се убрзо, логиком развоја политичке силе, претворили у активну конфронтацију, која се испољила и на просторима земаља у развоју, придобијањем савезника и стварањем војних база. Тако су државе у покрету несврстаности незванично почели делити на просовјетске и прозападне.

Биполаризам у међународним односима и право вета великих сила у Савету безбедности УН обезбеђивали су "равнотежу снага" у доношењу одлука везаних за битна питања мира и безбедности. Каснији настанак Конференције о безбедности и сарадњи у Европи, уз доношење одлуке консензусом, омогућио је извесну демократизацију међународних односа, која је посебно долазила до изражаја у раду Генералне скупштине светске организације.

Борба два друштвена система, чији су стратешки интереси били основ њихове конфронтације и трке у наоружању, као и наступи СССР са позиције борбе "социјалистичког система" и "социјалистичких снага", а западних сила са позиција неопходности одбране "слободног света", демократије и тржишне привреде зависила је, у крајњем исходу, од степена њиховог укупног друштвеног развоја и научно-техничког напретка који се одвијао кроз елементе треће научно-техничке, односно технолошке револуције, чији су носиоци управо биле најразвијеније западне силе и Јапан. СССР није издржао економску утакмицу два система, коју је Хрушчов отворено најављивао, претећи Западу, чиме је историјским развојем потврђено правило да је "економско здравље суштински подупирач за издржавање војне силе" и одржавање равнотеже снага.

Политички земљотрес у међународним односима који је почео 1989. и трајао неколико наредних година довео је до неочекивано значајних промена у односима снага. Изворишта ових промена, поред економско-технолошког заостајања СССР, налазе се у развоју Горбачовљево "перестројке" и "новог политичког мишљења" у његовој спољној политици. Њихов резултат је био крах система реалног социјализма, нестанак Варшавског уговора и распад самог СССР. Ови резултати су довели до дезидеологизације међународних односа, што не значи да западне силе и даље не воде рачуна о својим класним и другим интересима. Распад СССР потврдио је историјском праксом уочену законитост у развоју друштва: до битних промена на међународном плану долази онда када у великим земљама настају радикални друштвени преокрети, а од распада велике силе нема радикалнијег преврата у међународним односима.

Ове промене су значиле и најрадикалније геополитичке и стратешке промене обележене резултатима сусрета Горбачова и Буша на Малти, после кога је следило напуштање Варшавског уговора од стра-

не совјетских сателита и уједињење Немачке. Бивше источноевропске земље почеле су приближавање Европској унији и укључиле се у натовски програм "партнерства за мир". Совјетске трупе су се претходно повукле из ових земаља, чиме је нестао "стратешки појас безбедности" и претходни баланс снага на континенту. Уследио је познати распад социјалистичких федеративних држава – Чехословачке, СФРЈ и СССР. Упоредо са овим процесима на унутрашњем и међународном плану следило је прокламовање од стране председника Буша тзв. новог светског поретка као израза чињенице да су САД остале једина суперсила са старим и новим изворима моћи и глобалном политиком коју остварују разноврсним средствима утицаја, али и претњом и употребом силе, као и кроз развијени систем мултилатерализма.

3. Унутрашњи и спољни односи снага који су омогућили "распад и разбијање" СФРЈ

Аутор овог рада не дели једнострану схватања о узроцима нестанка југословенске државе, јер она не сагледавају узајамну повезаност унутрашњих и спољних чинилаца који су до тога довели. Њен "распад и разбијање" на пет нових држава схвата као настављање историјског процеса "балканизације" – сталне борбе и поделе, а тиме и уситњавања балканског простора условљеног "историјским обликовањем више малих народа, етнички различитог порекла и подељеним трима различитим религијама" и геополитичким и стратешким значајем простора због кога су интереси сила и њихови утицаји веома изражени од римских времена до данас. "Распад" је, по једнима, резултат изражених дезинтеграционих процеса и сукоба у развоју југословенске државе, а по другима последица интереса великих сила насталих у условима битних промена у међународним односима односно краха биполаризма, уједињења Немачке и доминације преостале суперсиле као носиоца "новог светског поретка". Трећи, савремену балканизацију схватају као подударност унутрашњих и сепаратистичких тенденција и интереса најважнијих међународних чинилаца (сила) у условима међузависности развоја унутрашњих спољне политике која је карактерисала последње деценије егзистенције СФРЈ. Ово схватање једино одговара историјским токовима националних тежњи и борби, али и геополитичким својствима региона који представља део евро–азијске континенталне масе која прелазећи Дунав и Саву излази на шест мора Средоземља. Историјски развој и даље потврђује да нигде у Европи не постоји израженија "мрежа интеракција" и противречности локалног, регионалног и европско–медитеранског изворишта са веома бројним унутрашњим и спољним факторима.

У току трајања завршног процеса нестајања СФРЈ употребљавани су различити термини за његово обележавање: "растурање", "растакање", "разграђивање", "распад", "пропаст", "разбијање" и други. Они који занемарују унутрашње чиниоце овог процеса или им придају мањи значај наглашавају да се ради о "разбијању", дајући превагу спољним чиниоцима и њиховој подршци сецесионизму. Они, пак, који занемарују спољне, пренаглашавајући унутрашње, стављају нагласак на националне (међурепубличке) односе у југословенској федерацији или још уже на односе Срба и Хрвата који су имали пресудну важност у 1918. и 1941. када су достигли "злочиначку кулминацију", као и у време доношења устава из 1974. године, када је фактички створена конфедеративна држава. Једни наглашавају да су за "коначну дезинтеграцију... унутрашњи чиниоци били важнији од спољних", али да "то нипошто не значи да смемо потцењивати улогу страних фактора у стварању, одржавању, обнављању и растурању обе Југославије".¹⁷ Други, пак, имају обрнут став, јер не негирају постојање унутрашњих чинилаца, али сматрају да су пресудну улогу одиграли спољни фактори. Без обира на то што постоје различита вредновања односа унутрашњих и спољних чинилаца, аналитичари овог процеса су сагласни у ставу о међузависности једних и других. Они који пренаглашавају спољне узроке распада често сматрају да су велике силе могле да спрече распад, па зато као кривце виде или искључиво Немачку и неколико других држава, односно њихов утицај на Европску заједницу у моменту њене трансформације у унију, или "нови светски поредак", уз осуду САД што нису остале на почетном ставу о потреби очувања интегритета СФРЈ.

Историјска наука је у настанку југословенске државе полазила од "оновременских" унутрашњих и међународних процеса који су омогућили њено формирање, а не од "накнадне памети" истраживача и политичара који су на основу њеног каснијег противречног развоја закључивали да је њен настанак "био грешка" и "није оправдавао очекивања", доказујући да је она вештачка односно версајска творевина. Њен настанак је био интерес Срба, Хрвата и Словенаца у моменту распада Двојне монархије и остваривања начела народности. О ставу који изражава супротстављање унутрашњих и спољних чинилаца настанка и постављању "дилеме" о "добровољној" или "вештачкој" творевини, Чубриловић указује на једностраност те дилеме, истичући да је она била резултат "дубоких корена, разних узрока и развоја југословенских народа" који је "ишао замршеним путевима док је водио

¹⁷ С. Стојановић, *Пројасиј комунизма и разбијање Југославије*, Београд, 1995, стр. 59.

стварању заједничке државе".¹⁸ Већ на почетку Првог светског рата Черчил је писао: "За балканске народе је пресудно важно да заједнички делују... Једино захтевајући од Аустрије подручја која припадају балканским народима, могуће је постићи да се задовољи потребама и оправданим тежњама тих народа... Кад се примени начело народности на јужне аустријске земље, постићи ће се повољан резултат за балканске државе."¹⁹ У овим речима било је значајног подударња с аргументима Супиловог меморандума силама Антанте из јануара 1916, а у нешто мањој мери и са програмским актом Југословенског одбора од 6. маја 1915. у коме се говори о историјским тежњама и потребама уједињења.²⁰

Развоју схватања о Југославији као вештачкој творевини допринеле су снаге католичке Европе са Ватиканом на челу, политика Коминтерне и саме КПЈ која је од 1924, кроз став о националном питању и признању права на отцепљење, дошла на позицију о потреби рушења "империјалистичке творевине – југословенске државе". Она је сматрала да се "ослобођење појединих народа краљевине може остварити само борбом за њихову независност и стварање република."²¹

Значајан број аутора истиче да је за крах СФРЈ био посебно значајан процес конфедерализације условљен развојем национализма. Југословенска федерација је првих година своје егзистенције изгледала као адекватно решење за међунационалне односе, али је њен каснији развој у условима "моноорганизоване хијерархије" и "партијске државе" условио ауторитативни нациоцентризам по начелу једна нација – једна држава која је потврда њене државотворности,²² укључујући и Босну и Херцеговину у којој су припадници муслиманске вероисповести "проглашени за нацију". Криза је почела неуспехом привредне реформе из 1966, настављена уставном кризом из 1967. која је довела до устава из 1974. Њиме су републике постале "националне државе" међу којима је основни принцип односа био консензус осам конститутивних делова федерације. То је довело до стања "националне политике која се игра државом" (А. Морло), јер је вођство република и покрајина "све више усвајало став да је Југославија оно што се оне договоре и да савезна држава није ништа друго до сервис федералних

¹⁸ В. Чубриловић, *Историјски основи постанка Југославије 1918*, "Војноисторијски гласник" (Београд), 1988, бр. 3, стр. 27.

¹⁹ Цит. према: Ј. Хорват, *Први светски рат*, Загреб, 1967, стр. 193–194.

²⁰ Ф. Чулиновић, *Документи о Југославији*, Загреб, 1968, стр. 24–50, 65–76, 97–101.

²¹ Д. Лукач, *Раднички покрет Југославије и национално питање 1918–1941*, Београд, 1972, стр. 100–184.

²² Н. Пашић, *Историјски фијаско моноорганизационе хијерархије – Године распада (1987–1992)*, Београд, 1996, стр. 31–32.

јединица." А то је довело до стања у коме је српски народ "због бројности и снаге, централне лоцираности и распрострањености", као и своје државотворне традиције постао "главни реметилац" таквог развоја и противник сепаратизма.²³

Републике као националне државе развијале су "националну привреду" и остваривале међународну сарадњу, а јединство спољне политике било је угрожено и пре и после 1974. године, што је произлазило из нејединства и тежњи за самосталним међународним деловањем.²⁴ Федерација "чији је извор и прототип био Совјетски Савез" имала је национално самоопредељење као "полазни и темељни принцип" уставноправног гарантовања права сваког народа на сопствену националну државу у којој "уједињени народи равноправно одлучују о заједничким пословима и интересима." Али, из права на уједињење развило се схватање о "неотуђивом праву на иступање из вишенационалне државе" које је отворило "Пандорину кутију" отвореног нациоцентризма, нетрпељивости и антагонизма кроз "пригушене националне противуречности" које су биле детонатор рушења и распада федерације.²⁵

Показао се тачним став Тадића изражен у називу књиге "Да ли је национализам наша судбина" и позитиван одговор. Наиме, "развитак југословенске државе из федерације у конфедерацију показује да југословенско политичко вођство није било задовољно степеном националне равноправности у систему федерације (у ужем смислу) па је октроисало конфедерацију (односно државни облик који је њој сасвим близу). У самом овом преуређењу државе које утврђује посебан уставни положај републике Србије у конфедерацији одсликава се сачувани континуитет неповјерења у српску нацију и изражава бојазан од њене хегемоније."²⁶

У радовима о распаду и разбијању СФРЈ помиње се и верски чинилац. Најпознатији аутор који је пратио развој верских односа кроз развој идеје и покрета југословенства свакако је Екмечић. Он показује како је "верска солидарност становништва завађених религија створила свест о солидарности унутар својих црквених заједница" изводећи је из утицаја Средње Европе која је била супротстављена начелу "лингвистичке солидарности". Та солидарност је постала јача од оне о "јединству језика, порекла и обичаја". Југословенска криза је, по њему, подигнута на нестабилности подручја Средње Европе и будуће судбине Немачке... кад је настао вакуум након повлачења Русије и док се

²³ С. Стојановић, *op. cit.*, стр. 59.

²⁴ Види: М. Митић, *Проблеми југословенске дијипломатије и дијипломатске службе*, Београд, 1997, стр. 13–19.

²⁵ Н. Пашић, *op. cit.*, стр. 36–40.

²⁶ Љ. Тадић, *Да ли је национализам наша судбина?*, Београд 1986, стр. 155–167.

нова Немачка још није дигла." По њему је "католичка црква одиграла одлучујућу улогу у слому комунизма у Источној Европи до 1990", а тежње хрватске идеологије остале су као оне из прошлости "стварање независног *Regnum catholicissimum*" у југоисточној Европи, као њеној граници према другој цивилизацији.²⁷ Терзић сматра да је томе, историјски посматрано, доприносила и аустроугарска окупација Босне и Херцеговине која је служила као образац модерне колонизације и "програм цивилизацијске мисије у служби 'западног духа' на Балкану", у функцији идеја Клаја као "основе националне, културне, просветне и верске политике аустроугарског режима."²⁸

Сукоби из којих је настао процес распада СФРЈ нису имали карактер верских ратова, али је верски чинилац у њима био додатни фактор националном, а код Муслимана и главни мотив за сукоб са Хрватима и Србима коме је доприносио исламски фундаментализам Изетбеговића изражен кроз његову "Исламску декларацију" из 1970. године и супротстављање старим и новим концептима и политици поделе Босне и Херцеговине између Хрвата и Срба, како би сачували стечени статус народа и републике као државе у којој су постали већина. Ислам и католичанство имали су, за разлику од православља, своје интернационалне ослоње у Организацији исламске конференције и Ватикану. Обнављању верске духовности допринео је и крах комунистичке идеологије и социјалистичких система у којима је доминирало схватање о "националној култури по форми, а социјалистичкој по садржини" које се у пракси преокренуло у формулу "социјалистичке културе по форми, а националне по садржини", како истиче Чеслав Милош.

О улози других држава и међународних организација у "југословенској кризи" написано је много књига и далеко више чланака, са осудама и похвалама њиховог понашања. Посебно постоје неслагања у оцени "мишљења" која је давала Бадинтерова комисија. Она су по многим схватањима имала кључну улогу у опредељењима Европске заједнице да дођу до брзог признавања сецесионистичких република. Постоје и неслагања у погледу схватања и тумачења "права на самоопредељење", садржаног у конститутивним актима република које су проглашавале независност, што је уважила и Комисија, док, на другој страни, има схватања да шест југословенских република по међународном праву није имало право на спољне самоопредељење, пошто устав из 1974. није садржавао право на сецесију као што је то био слу-

²⁷ М. Екмечић, *Србија између средње Европе и Европе*, Београд, 1992, стр. 7, 37–38, 43.

²⁸ С. Терзић, *Пројекат "аустроугарског Балкана"*, у зборнику "Босна и Херцеговина...", Београд, 1995, стр. 408–410.

чај са совјетским уставом.²⁹ Даље од овог става иде проф. Бернардини који сматра да "што се тиче самоопредељења народа, тј. њиховог 'права' да се конституишу у државе (дакле, да би се ујединиле или не са другим државама), то право ускраћује цео систем Повеље УН", сматрајући да међународна активност трећих држава иде у југословенском случају у прилог сецесији и да "представља недопуштене чинове међународне заједнице".³⁰ На фактичко стање у југословенском случају посебно је утицао став Бадинтерове комисије о томе "да је на републикама да реше проблеме који могу проистећи" из процеса растакања СФРЈ, као и став да је "федерација уговорна творевина", што не одговара ни историјској истини, ни схватању да она почива на "сагласности воља". Питања међународног права која су се поставила у овој кризи представљала су, у ствари, "средство Европске уније односно конференције о Југославији"³¹ да би дала међународно признање новим државама. Зато Бернардини с правом истиче да се рађање нових држава у бившем Совјетском Савезу и Југославији десило ван граница и унутрашњег и међународног права, осим случаја три балтичке републике."

Имајући у виду да Европска заједница нема "сопствену вољу" и да су њени наступи у процесу дезинтеграције Југославије у ствари били производ интереса најважнијих држава-чланица, у првом реду Немачке и Француске, може се са сигурношћу сматрати да су оне хтеле да подрже процес "растаканња" СФРЈ, посебно када су биле у ситуацији да се претходно упознају са унутрашњим дезинтеграционим процесом у њој. Немачка је имала традицију стратешких и економских интереса према Балкану и развијене економске односе са послератном Југославијом, па је у њеној подели на више држава видела могућност за остваривање израженијег присуства у Подунављу и на Балкану. Аустрија и Мађарска су тих година подржавале Италију и Немачку у развоју регионалне и субрегионалне сарадње у Подунављу и саме се укључиле у подржавање процеса разбијања СФРЈ, као и друге католичке снаге Европе на челу са Ватиканом.

Немачко инсистирање на брзом признавању нових држава утицало је и на САД, које су боље од својих европских савезница имале увид у југословенски послератни развој, посебно зато што су после 1950. пружиле стратешку (економску, политичку и војну) помоћ Југославији у борби са Стаљином. Она је постала елемент геополитичке равнотеже у односима две суперсиле и два блока, уз задржавање социјали-

²⁹ A. Cassese, *Self-determination of peoples...*, цит. по М. Митићу, стр. 136.

³⁰ А. Бернардини, *Југославија – самоопредељење народа или региона*, у "I diritti dell uomo" (превод: Танјуг-Press), 1. септембар 1995, стр. 16–20.

³¹ Р. Мујовић, *Међународни фактори у зраћанском рају и кризи у Југославији*, Подгорица, 1995, стр. 19–41.

стичког система и идеолошке блискости са СССР, али са стратешким ослањањем на САД које су имале интерес да "одрже Тита на површини" као "независног од утицаја комуниста." Угрожавање независности Југославије довело би, по америчком схватању, у питање безбедност Грчке и Турске које су 1952. примљене у НАТО, а касније, после Стаљинове смрти, решено је компромисно и тршћанско питање уз посредовање три западне силе.

За америчке оцене каснијег развоја Југославије показали су тачним ставови стратега Бжежинског, изложени за време одржавања међународног конгреса социолога у Упсали 1978. године, о елементима дезинтеграционих процеса који су развијали противречности у економском и политичком систему, у конфедерализму СКЈ, у карактеру општеноародне одбране и другим елементима из којих је извео тачан закључак да у њој влада "системски хаос".

На почетку југословенске кризе САД су препустиле њено решавање Европској заједници, али су касније саме преузеле активности на "управљање кризом" кроз систем мултилатерализма и институционализма којим оне усмеравају рад светске организације схватајући да имају јединствену прилику да нову балканизацију остваре без знатнијег утицаја СССР због унутрашњих проблема и противречности које су довеле до његовог распада, а које је наследила и Русија.

Као и увек у прошлости, велике силе окупљене у евро-атлантској заједници усмериле су се на "управљање кризама" на Балкану у и Источној Европи пружајући подршку оним снагама са којима имају "паралелне интересе" и које подржавају, супротстављајући се другим тенденцијама и снагама. При томе, од пресудне важности била је решеност ових сила да примене колонијални принцип разграничења међу новим државама, опредељењем за тзв. административним границама претходних федералних јединица, супротстављајући се самоопредељењу српског народа, док су истовремено кроз прихватање мишљења Бадинтерове комисије, признале принцип самоопредељења Словенцима, Хрватима и Македонцима. Једини део "сценарија" који се није остварио кроз разбијање Југославије био је настанак пет уместо шест држава. Савезна Република Југославија није прихватила став сила да треба да тражи међународно признање сматрајући да има право на међународни континуитет са државом претходницом зато што је Краљевини СХС признат међународни уговорни и други континуитет са Краљевином Србијом.

Декларацијом о основним, непосредним и трајним циљевима политике заједничке државе и њених односа са бившим југословенским републикама, усвојеном приликом проглашења СРЈ и доношења Устава, 27. априла 1992. године, истакнуто је да ће настављајући државни, међународноправни и политички субјективитет СФРЈ, стриктно поштовати све њене међународне обавезе; да ће, истовремено, бити

спремна да уважава права и интересе југословенских република које су прогласиле независност; да ће дипломатско–конзуларна представништва СРЈ у иностранству наставити вршење својих функција у заступању и заштити интереса СРЈ; да признаје потпуни континуитет заступања страних држава од њихових дипломатско–конзуларних представништава на својој територији; да нема територијалних претензија ни према коме у свом окружењу; да ће се у својим спољним односима руководити начелима Повеље УН и принципима и документима КЕБС–а, остајући у свим обавезама према међународним организацијама.

Уместо међународног признања уследиле су санкције односно економска блокада, њено одстрањивање из већине међународних организација иако је у Резолуцији 757 Савета безбедности УН истакнуто да "све стране носе извесну одговорност за ситуацију", да би касније било признато и да је рат у Босни и Херцеговини био последица грађанског односно међунационалног рата три народа. Само две државе су прекинуле дипломатске односе са СРЈ, а све друге су наставиле да с њом одржавају односе на нивоу амбасадора или отправника послова. Оне државе које су задржале своје амбасадоре у Београду (Кина, Русија, Румунија, Грчка и друге) признале су континуитет СРЈ са државом претходницом, а после одвајања питања сукцесије од континуитета уследио је повратак амбасадора из европских и других земаља од којих је Француска континуитет признала изричито. САД још увек имају у Београду отправнике послова, а од њих фактички зависи и повратак СРЈ у међународне организације. Такав став значи да оне још увек желе да остварују политички и други утицај и притисак на југословенску политику.

Силе евро–атлантске заједнице су после окончања хладног рата и нових односа снага који им омогућавају доминацију у међународним односима реактивирале активност Савета безбедности УН, "извлачећи га из биполарног мртвила", дајући му функцију "активног ангажовања у разним кризним ситуацијама широм света" и посебно у југословенској кризи кроз усвајање стотину резолуција, што је више него у било којем другом случају који се односио на регионалне кризе. Оне су резултат "далекосежних последица кризе у бившој Југославији и недовољне ефикасности УН у решавању криза."³²

Претходна Југославија је преко седамдесет година била чинилац балканских односа, а после Другог светског рата и европских и глобалних односа као геополитички елемент равнотеже снага, један од утемељивача политике несврстаности засноване на принципима коегзистенције, признати поборник и утицајни члан Уједињених нација, па

³² Р. Петковић, *Југославија и свет у постварној биполарној ери*, Београд, 1998, стр. 89–91.

чак и посредник у односима суперсила. Међутим, "са процесом завршавања хладног рата и смањења међународне конфронтације она је... изгубила своју кључну улогу у стратешким размишљањима Запада", јер "више није била елемент равнотеже снага... него у најбољем случају једно европско питање, додуше на периферији континента."³³ Овакав став западних сила и промена односа снага у њихову корист имали су пресудан утицај на дезангажовање и очувању њеног територијалног интегритета, а неке су процес њене дезинтеграције активно подржавале.

У закључку се може истаћи да су промене карактера односа у југословенској федерацији и у међународним односима снага и моћи крајем прошле и почетком ове деценије онемогућили даље постојање СФРЈ, јер је она нестанком хладног рата и реалног социјализма престала да буде кључни геополитички чинилац у балканским и европско-медитеранским односима снага. Равнотежа снага више није постојала, а западном "концерту сила" она више није била потребна, јер је спречавала могућност остваривања вековне политике сила за остваривање потпуног утицаја сагласно начелу "подели, па владај". Југословенској кризи била је намењена и потреба САД да изнађе могућности за новом улогом НАТО-а у европским и светским односима.

Балкански миље испреплетености "мреже интеракција" локалних, регионалних и европско-медитеранских противречности и интереса који су се испољили кроз југословенску кризу омогућио је западним силама да остваре "нову балканизацију" кроз "распад и разбијање" СФРЈ. Употребљавамо термин "распад и разбијање" зато што смо уверени у узајамну повезаност унутрашњих и спољних чинилаца њене дезинтеграције кроз процес синхронизације (узајамне зависности) интереса сецесионистичких снага са интересима сила које су те процесе подржавале и отворено или прикривено помагале, као и стратешких интереса НАТО-а да прошири своју улогу кроз трансформацију од одбрамбеног војно-политичког савеза евро-атлантске заједнице ка међународној организацији која "управља кризама" у међународним односима изражавајући тиме остваривање интереса сила чланица и њиховог (међународног) капитала.

³³ Jens Reuter, *Uloga Jugoslavije u promenjenoj Evropi*, u "Varänderungen in Europe vereinigung Deutschlands – Perspektiven der 90-er Jahre", Belgrade, 1991, стр. 115.

Prof. Dr. Momir Stojković

GLOBAL RELATION OF POWERS AS A FACTOR OF EXISTENCE
OF FIRST AND SECOND YUGOSLAVIA
AND "DISINTEGRATION AND POUNDING" OF SFRY

S u m m a r y

Historic development of international relations shows, and theory on science of international relations establishes, that the power is eternal, in time and space, and that the international politics has always been the politics of power, understood as the capability of a state to impose its will to the others.

As a result of the Second World War, development of international relations has obtained a controversial character: from the cooperation of powers of anti-Hitler's coalition, there emerged the United Nations as an organisation for preservation of peace and security, and from the division of Germany and the politics of spheres of interests, politics of blocks, as a typical expression of the politics of power. Thanks to the thermonuclear balance of power, the super powers have established the balance of powers, and the decolonisation process has brought to triplicating the number of new states – members of world organisation. Both processes led to a certain democratisation of international relations and to increase of the role of UN, and "the crisis of nuclear tirad", to limitation of strategic nuclear weapons. Two social systems, the strategic interests of which have been the grounds for their confrontation, cold war and ideologisation of international relations, forced them on economic-technological development and competition in which "the socialist community" has not managed. The attempt of Gorbachov to surpass lagging behind by "perestroyka" and "new political opinions", not only that was not successful, but it brought to a crash of "real socialism" and Warsaw Treaty, even the disintegration of the USSR itself. That way the cold war and balance of powers seized to exist, and new processes were designated by uniting of Germany and a position of remaining super power, the first one, as a leader of European Union, and the latter leader of Euro-Atlantic community, indicated an essential change of global and European relation of powers and leads to the so called new world order, which is essentially opposite to the principles of UN Charter, on which the world of bipolarism was created. Developed system of institutionalisation of international relations and multilateralism have been put presently in function of achieving of strategic interests of powers of Euro-Atlantic association and especially the USA, which strive for the implementation of hegemonism in international relations.

"Disintegration and pounding" of SFRY represents a continuation of historical process of Balkanisation, what designates the interdependence of internal and external factors and actors who were in favour of geopolitical fragmentation of

Balkan's state space. Disintegrative processes in its development have strengthened the powers of nationalism and secessionism and have brought to coinciding of the interests of forces of secession with the strategic interests of powers of Euro-Atlantic community. In that conjunction of external and internal actors of "Yugoslav crisis", united Germany has played a leading role by striving for immediate recognition of Yugoslav republics which were proclaiming independence and autonomy. That was in collision both with the Constitution of SFRY and with applicable international law and UN Charter, which granted territorial integrity and political independence of the states founders and members of the UN. This process has been supported by all Catholic forces in Europe, lead by Vatican, as well as by a majority of Islamic countries, who saw in it the possibility of promotion of their influence on the Balkans. The crisis was welcome to western powers, which wanted the transformation of NATO role from the defensive organisation, into the organisation which in changed relations of powers should be the incumbent of "crisis manager" in Eastern Europe, on the Balkans and the Near East and provide that way for the strategic interests of remaining superpower and its position of a superpower in world order.